

El Pla d'Autonomia: obrint espais cap a l'emancipació de l'alumnat

The Autonomy Plan: Opening spaces towards students' emancipation

Isabel Llorente Gutiérrez^a
 Rosa Blanco Mateo^b
 Victòria Carrió Roldán^c
 Jordi Domènech-Casal^d

^a Institut de Secundària Marta Estrada (Granollers).
 A/e: illorent@xtec.cat
<https://orcid.org/0009-0009-8037-737X>

^b Institut de Secundària Marta Estrada (Granollers).
 A/e: rblanc27@xtec.cat
<https://orcid.org/0009-0003-8394-0056>

^c Institut de Secundària Marta Estrada (Granollers).
 A/e: rcarrio@xtec.cat
<https://orcid.org/0000-0001-9473-9938>

^d Universitat Autònoma de Barcelona (Bellaterra).
 A/e: jdomen44@xtec.cat
<https://orcid.org/0000-0002-7324-0000>

Data de recepció de l'article: 27 de juny de 2022

Data d'acceptació de l'article: 17 d'octubre de 2022

Data de publicació de l'article: 2 de maig de 2023

DOI: 10.2436/20.3007.01.190

Resum

La promoció de l'autonomia de l'alumnat és un repte per als centres educatius, que sovint s'aborda amb una mirada orientada a proporcionar més bastides didàctiques. Descriu una experiència de centre, el Pla d'Autonomia, desplegat durant cinc anys en un centre de secundària. El Pla parteix de la distinció entre diferents nivells creixents d'autonomia (autoregulació, planificació i autogestió) i s'orienta a fomentar l'autogestió de l'alumnat enretirant (no afegint) aquells suports que ja no necessita. Es descriu la gènesi del Pla, se n'avalua el desplegament a partir de valoracions d'alumnat, famílies i professorat, i es proposen vies de millora.

Paraules clau

Autogestió, autoregulació, planificació, autonomia, plans de centre.

Abstract

Promoting students' autonomy is a challenge for schools and it is often approached as a way of providing more scaffolds for learning. Here we describe an experience, the Autonomy Plan, deployed for 5 years in a secondary school. The plan is based on the distinction between various increasing levels of autonomy (self-regulation, planning and self-management) and it aims to encourage self-management of students by withdrawing (not adding) the scaffolds that are not needed. The genesis of the plan is described; its deployment is assessed based on evaluations from students, families and teachers; and ways of improvement are proposed.

Keywords

Self-management, self-regulation, planning, autonomy, school plans.

Com fer referència a aquest article / How to cite this article:

Llorente Gutiérrez, I., Blanco Mateo, R., Carrió Roldán, V., i Domènech-Casal, J. (2023). El Pla d'Autonomia: obrint espais cap a l'emancipació de l'alumnat. *Revista Catalana de Pedagogia*, 23, 94-106. <https://doi.org/10.2436/20.3007.01.190>

1. Introducció

A l'escola i a les sessions d'avaluació parlem sovint de l'autonomia de l'alumnat. Dins aquest terme habiten visions molt diferents del que és l'autonomia. Steinberg (1999) defineix l'autonomia com la capacitat individual de pensar, sentir, prendre decisions i actuar per un mateix. L'autonomia, és, de fet, un element clau en l'educació per a una ciutadania democràtica i l'emancipació a través del coneixement que diferents autors defensen (Freire, 1970; Dewey, 1998) i que s'ha vinculat a diferents enfocaments pedagògics que treballen de forma rigorosa a retornar o compartir amb l'alumnat el lideratge del procés d'aprenentatge (Meirieu, 2013).

El nou currículum publicat al Decret 175/2022 (Catalunya, 2022), defineix dues finalitats de l'educació bàsica, una de les quals és «assegurar un desenvolupament personal i social sòlid amb relació a l'autonomia personal, la interdependència amb altres persones i la gestió de l'afectivitat». Aquesta menció a l'autonomia es desplega en diversos àmbits del currículum, tant en el perfil competencial de sortida (amb la competència personal, social i d'aprendre a aprendre i la competència emprenedora) com en l'orientació general cap al treball amb situacions d'aprenentatge.

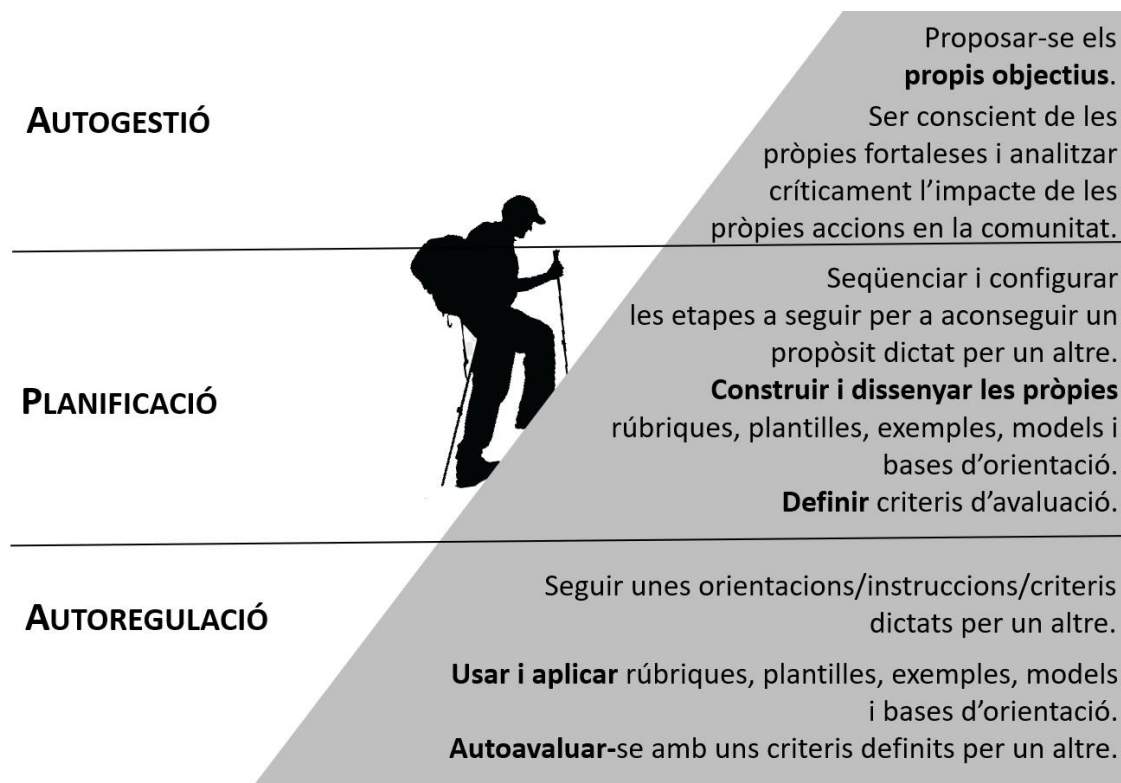
En la pràctica escolar, podríem dir que diferenciem tres nivells d'autonomia (vegeu la figura 1):

1) *autoregulació*, com la capacitat d'un alumne de seguir unes orientacions/instruccions dictades per un altre (normalment el docent) de manera autònoma i autoregular-se (el que solem fer amb bases d'orientació i rúbriques);

2) *planificació*, com la capacitat d'un alumne per a planificar i configurar ell mateix les instruccions/processos/etapes que cal seguir per a aconseguir un propòsit dictat per un altre (solem fer-ho en activitats obertes com el treball per projectes i promovent que els alumnes construeixin les seves pròpies bastides), i

3) *autogestió*, com la capacitat de l'alumne de proposar-se els seus propis objectius, planificar-se i autoregular-se (succeeix en projectes oberts, que tenen una freqüència ocasional als instituts de secundària, al marge del projecte de recerca).

FIGURA 1

Esquema general per als nivells d'autonomia

FONT: Elaboració pròpia.

Tot i que als centres educatius defensem l'objectiu de desenvolupar l'autonomia, a la pràctica els contextos i marcs relacionals escolars tradicionals per al suport educatiu de l'alumnat en dificulten el desplegament: les activitats i els horaris solen ser tancats a les decisions dels alumnes; l'avaluació sol ser poc consensuada amb l'alumnat, i les bastides i els suports educatius són imposats de manera indiscriminada (bases d'orientació, rúbriques, etc.), de manera que sovint limiten, més que no pas expandeixen, els espais d'autonomia de l'alumnat (Domènech-Casal, 2013). Com a resultat, ens solem limitar a desenvolupar només el primer nivell d'autonomia (autoregulació).

El Pla d'Autonomia de l'Institut Marta Estrada vol ser una exploració de l'espai del que és possible per a la promoció de nivells més alts d'autonomia de l'alumnat (planificació i autoregulació) i té per objectiu que en acabar 4t d'ESO tot l'alumnat pugui continuar aprenent, de forma autònoma i autopropulsada. A continuació, descrivim el Pla i el seu funcionament i en valorem l'impacte i les perspectives.

2. Descripció de l'experiència

L'Institut Marta Estrada és un institut de Granollers de posada en funcionament recent (el 2022-2023 serà el vuitè curs d'existència). Ofereix ensenyaments d'ESO, amb dues línies per curs (un total de dos-cents quaranta alumnes i vint-i-cinc docents aproximadament). El centre és un mirall de la gran diversitat de la població del barri on es troba situat, tant des d'un punt de vista socioeconòmic com acadèmic. Des dels seus inicis, el centre s'ha orientat cap al treball per projectes, en un enfocament que hem

descriu en anteriors publicacions (Blanco *et al.*, 2019; Carrió i Morcillo, 2018; Assens *et al.*, 2020).

La gènesi inesperada del Pla d'Autonomia

El disseny del Pla d'Autonomia no pretenia inicialment orientar-se a l'aprenentatge. Davant un context en què la gestió de la disciplina al centre es feia complexa, vam cercar fórmules que altres centres haguessin adoptat. Una de les que vam trobar gràcies a la nostra participació a la xarxa de centres Instituts Projectant va ser una formulació simplificada del programa «Colors» de convivència i disciplina, aplicat per altres centres. El programa proposava que en el marc de l'acció tutorial es presentés a l'alumnat una escala relativa a l'autonomia en comportament, de manera que cada alumne associés la seva autonomia i comportament a un color. Cada color, formant una escala, explicitava allò que era capaç i no era capaç de fer l'alumne encara. Els alumnes associats al color blau, eren alumnes amb màxima autonomia, capaços de circular sols pel centre i gestionar la seva participació a l'aula, col·laborant amb el desenvolupament de les activitats. Els alumnes associats al color vermell no tenien capacitat de circular sols, ni gestionaven bé la seva participació a l'aula i no podien participar en sortides ni xerrades. Enmig, una gamma de colors representava diferents nivells d'autonomia, taronja, groc, verd.

Quan es va presentar la proposta al claustre com a pla per a la convivència i la disciplina, va trobar resistències. El fet d'etiquetar l'alumnat en una escala de colors es va valorar molt negativament, per l'estigmatització que podia comportar, a més dels aspectes punitius: els alumnes menys autònoms es veien privats d'activitats (com ara les sortides) a les quals havien de tenir dret.

Aquesta resistència es va convertir en una oportunitat de replantejar-nos el pla. Ens vam fixar en una part del pla que ens va interessar: els alumnes en color blau eren alumnes capaços d'una autonomia en el seu aprenentatge que es veia truncada perquè els horaris i les normes de funcionament del centre impedièren que la despleguessin. D'alguna manera, aquests alumnes estaven encotillats per suports (estar a l'aula a una hora concreta, fer diverses tasques repetitives, etc.) que ells no necessitaven. Això va reconfigurar la mirada: no es tractava de limitar drets o expectatives als alumnes, sinó de retirar suports d'aprenentatge a aquells alumnes que ja no els necessitaven.

Emergia un pla centrat no en la disciplina, sinó en l'aprenentatge, que podia actuar com a horitzó no només per a alguns alumnes, sinó per a tots: el Pla d'Autonomia.

El Pla s'ha desplegat en diversos formats durant cinc cursos, des del curs 2017-2018, i continua en aplicació el curs actual, 2021-2022. El Pla ha partit de la idea d'oferir espais d'autogestió a aquells alumnes que ja mostren autonomia, amb una perspectiva exploratòria, observant què passa quan s'ofereixen aquests espais als alumnes, per intentar canviar el paisatge d'«allò possible» en autonomia de l'alumnat al centre, i fer que els alumnes mateixos ens ajudin a imaginar altres maneres d'aprendre al centre educatiu.

3. Definició del Pla

El Pla es basa a retirar els suports pedagògics que el funcionament del centre proporciona (l'obligació de ser a l'aula, de fer una tasca en un moment concret i no en un altre...) a aquells alumnes que no els necessiten i retornar-los així la capacitat de decisió sobre què fer en cada moment. Per això, com a part de la reflexió feta a l'equip impulsor del Pla, es van definir els criteris que es detallen a la taula 1 i que promouen que els alumnes que participen al Pla siguin tractats com a adults.

TAULA 1

Definició de les característiques de la participació al Pla

Els alumnes participants al Pla poden :
<ul style="list-style-type: none"> • Circular lliurement pel centre i escollir en quin espai volen treballar en la mesura en què estiguin disponibles (dins de classe, fora de classe, laboratori, taller).¹ • Treballar sense professor/a. • Decidir romandre o no en una classe, avisant el professorat. Decidir romandre a classe, però fent tasques diferents de les que s'hi estan duent a terme. Decidir assistir a classes d'un altre curs diferent del propi (prèvia consulta al professorat). Decidir ser al pati o no ser-hi. • Escollir les seves tasques. Si no fan les proposades, n'han de proposar d'alternatives (o projectes propis) a cada professor o professora, i aquests poden acceptar o no el canvi. • Dedicar temps a la matèria que vulguin, fins i tot si no és la que es fa en aquell moment. • Dedicar-se a desenvolupar projectes o interessos propis, sempre que impliquin aprenentatge, encara que no estiguin vinculats al currículum.
NO poden:
<ul style="list-style-type: none"> • Entrar a la sala de professorat o a les reunions del professorat. • Sortir del centre educatiu durant l'horari lectiu.
Els alumnes participants al Pla han :
<ul style="list-style-type: none"> • De fer-se responsables de seguir el desplegament del currículum i el treball que es fa a l'aula (preguntar si hi ha tasques per fer, informar-se si hi ha coses que cal presentar, exàmens, etc.). El professorat no ha de dedicar esforços especials a això: és responsabilitat de l'alumne demanar la informació que necessiti. • D'intentar que allò que facin fora del grup reverteixi en el grup o la comunitat educativa (si desenvolupen un projecte, que el presentin o serveixi com a suport per als companys...). • De decidir en quin espai i de quina manera (reunió amb tutor, grup classe, vídeo, portafolis...), a fi de curs, recolliran i compartiran les evidències de les seves produccions, reflexions i processos durant el procés d'aprenentatge, si han desenvolupat projectes propis.²

FONT: Elaboració pròpia.

Cada equip docent decideix a principi de curs, a proposta del tutor/a, quins alumnes poden participar al Pla. Això implica complir dues condicions:

- 1) **Autonomia cívica:** ser capaç de conviure i respectar les persones, materials i espais, i gestionar amb cordialitat i de forma constructiva les interaccions amb els altres.
- 2) **Autonomia en aprenentatge:** ser capaç d'autoregular-se en l'aprenentatge, d'identificar quins aprenentatges està desenvolupant correctament i quins no, i de prendre decisions sobre això.

En aquest sentit, és important entendre que el Pla no es dirigeix als alumnes que tenen millors qualificacions acadèmiques, sinó als que de manera més clara compleixen aquestes dues condicions. Als alumnes que compleixen les dues condicions, se'ls proposa participar al Pla, i el tutor/a informa les famílies de la proposta. Les famílies ja coneixen el Pla, perquè es presenta en les trobades informatives d'inici de curs. Cada trimestre, en reunió d'equip docent o de sessió d'avaluació, es valora la incorporació de nous alumnes al Pla, o la baixa d'aquells alumnes que no han fet una bona gestió de l'autonomia (alumnes que baixen el seu rendiment acadèmic, que no es preocupen de recuperar les activitats fetes en aquelles sessions en les quals han decidit no participar, etc.). La Coordinació Pedagògica manté un registre dels alumnes que participen al Pla.

4. Els suports

Per la definició mateixa del Pla, els recursos que s'ofereixen als alumnes són limitats: es tracta que ells mateixos imaginin les maneres de fer ús de la seva autonomia. Al llarg dels diversos cursos en què s'ha aplicat, s'han posat en marxa diversos suports:

- La figura d'un/a coordinador/a del Pla d'Autonomia per a cada nivell, que en col·laboració amb la Coordinació Pedagògica orienta l'alumnat del Pla (sobre dubtes del Pla mateix o orientacions en projectes que decideixin entomar) i en fa seguiment.
- Un curs de Moodle amb recursos o idees de projectes a desenvolupar, que també pot servir per a la interacció entre alumnes participants al Pla.
- Bastides de suport perquè l'alumnat pugui dissenyar els projectes personals que vol desenvolupar en les hores de treball autònom. Aquestes bastides van ser consensuades amb l'alumnat el curs 2019-2020 i proposen a l'alumnat reflexionar sobre diferents aspectes dels seus projectes (objectius, espais, materials, pla de treball, difusió...).
- Sessions de trobada entre alumnat autònom. Aquestes sessions tenen com a objectiu que l'alumnat que participa al Pla pugui conèixer-se entre si per establir sinèrgies i relacions d'interessos i així poder engegar, si escau, projectes conjunts entre alumnat de diferents grups classe i nivell.

FIGURA 2

Alumnes participants en el Pla d'Autonomia desenvolupant projectes propis artístics i de recerca

FONT: Elaboració pròpia.

5. Resultats

La valoració de l'aplicació del Pla (malgrat les restriccions temporals per la covid-19 en els cursos 2020-2021 i 2021-2022) és molt positiva, tant entre l'alumnat i el professorat participant com entre les famílies. En els cinc cursos d'aplicació, hi ha participat un total de cinquanta-quatre alumnes, vint-i-dos nois i trenta-dues noies dels quatre cursos d'ESO (uns dos terços dels alumnes per grup classe). La majoria ha participat al Pla de manera continuada al llarg de més d'un curs. En alguns casos o cursos, els alumnes participants en el Pla han tingut dificultats per a definir quin ús fer de la seva autonomia i se'ls han proposat possibles projectes personals que poguessin ser del seu interès.

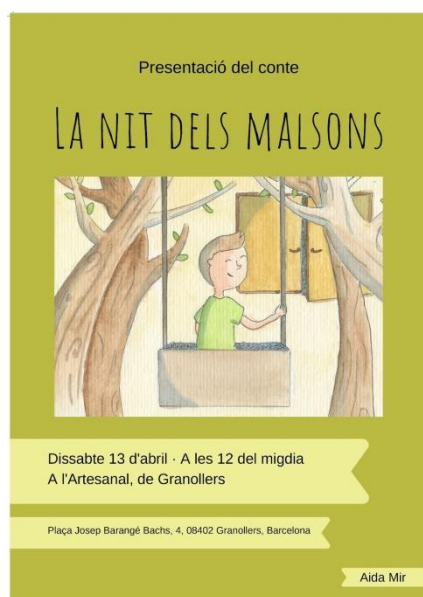
Els usos que ha fet l'alumnat de la seva participació en el Pla són molt diversos. Alguns alumnes van decidir fer ús de la seva llibertat i autonomia no fent cap canvi i seguint exactament com els altres alumnes (cosa que per a nosaltres continua essent un èxit: no és el mateix ser en una aula fent una tasca perquè decideixes fer-ho que ser-hi perquè un altre ho decideix en lloc teu).

Altres alumnes han fet ús de la seva participació en el Pla com a espai de distensió o organització personal. Per exemple, alguns alumnes sensibles han usat el Pla per a poder sortir de l'aula quan les dinàmiques de l'aula els eren incòmodes o estressants (per l'organització social, el soroll, etc.). Altres han aprofitat sessions en què ja dominaven el que s'estava treballant per a organitzar-se l'agenda o fer tasques d'altres matèries.

Altres alumnes han fet ús del Pla per a dur a terme projectes personals de forma individual o desenvolupar talents no vinculats a l'activitat acadèmica curricular, però font d'aprenentatges. Per exemple: la creació d'un conte infantil, una exposició de dibuixos, un espai per a promoure la reflexió i el diàleg amb l'alumnat del centre, propostes de dinamització de jornades com la del 8 de març, pràctica musical amb instruments...

FIGURA 3

*Invitació a la presentació del conte
infantil La nit dels malsons*

FONT: Redactat i autoeditat per una alumna en els espais creats amb el Pla d'Autonomia.

Per acabar, alguns alumnes han fet ús del Pla per a dur a terme projectes col·lectius, fins i tot entre alumnes de diferents cursos, com per exemple, el disseny d'un videojoc o d'un robot.

El Pla continua en aplicació i revisió constant mitjançant dues eines de valoració (revisions per part del Claustre i una enquesta disponible a <https://bit.ly/3MNBPlt>), i hem volgut compartir el que hem vist en algunes d'aquestes «finestres» a l'interior del Pla.

Per exemple, una eina de valoració va ser la revisió col·legiada del Pla entre tots els membres de l'equip docent, en un **claustre pedagògic** celebrat el juny de 2020. La valoració global per part del docents va ser molt positiva, si bé s'identificaven com a dificultats dos aspectes: d'una banda, l'alumnat de 1r i 2n d'ESO tenia més **dificultats per a definir quin ús volia fer de l'autonomia** (possiblement des de tutoria es podria fer algun suport en aquest sentit); de l'altra, en els cursos en què fer un projecte propi va ser obligatori, alguns alumnes van preferir no participar-hi, perquè **van valorar que això suposava feina afegida**, en lloc de tenir simplement més autonomia per a fer la feina que ja tenien.

També ens ofereix una mirada interessant l'enquesta que vam fer el curs 2018-2019 a alumnes participants i famílies i a professorat. En aquesta enquesta preguntàvem als

alumnes les qüestions següents: què és per a tu el Pla d'Autonomia?, quina utilitat hi has donat?, què hi trobes a faltar?, quin impacte ha tingut en tu?, com has decidit quan sortir de classe?

En les seves respostes els alumnes posen molta rellevància en el fet que el Pla els permet **aprofitar millor les hores**: «una llibertat que tens per poder aprofitar més les hores d'escola i per centrar-te més en aprendre el que t'interessa», «utilitzar aquest temps per avançar feines d'altres matèries que requereixen més concentració i feina». I també en la dimensió de **responsabilitat** que implica: «per a mi el Pla d'Autonomia és una responsabilitat que ens fa fer-nos més independents», «el Pla d'Autonomia per a mi és com una prova de responsabilitat», «m'ha donat més creativitat, més responsabilitat i m'ha fet més autònoma», «m'he sentit il·lusionat, content, i quan me n'he assabentat, m'he sentit amb més responsabilitats i per això jo crec que m'he tornat més responsable».

Mostren dues utilitats principals: la de poder **avançar al seu propi ritme** en activitats de les matèries («doncs per fer treballs de classe») i la de poder desenvolupar **projectes del seu interès** fora del marc curricular, sovint amb la complicitat de professors («per iniciar una campanya per salvar la selva i per acabar el projecte que vaig començar amb l'Isaac de fer un documental», «jo i dos "autònoms" més hem creat un robot durant el curs»).

A l'hora de decidir si sortir de classe, els alumnes prioritzen sortir aquelles hores o matèries en què s'està tractant alguna cosa que ja saben o que poden resoldre per si mateixos en menys temps, s'orienten cap a l'**eficàcia**: «fèiem repàs del dia anterior i jo ja ho havia entès», «perquè jo sé molt d'anglès (en aquest nivell) i els deures, com a molt, tardava nou minuts, a casa». També descriuen que han tingut en compte l'opinió del docent: «ho he decidit preguntant al professor si hi havia *algo* important». Com a millores, alguns alumnes demanen disposar d'un **espai d'aula específic** («que hi hagi un calendari d'aules perquè qui fa Pla d'Autonomia pugui anar-hi») i **suport puntual d'algun/a docent** («acompanyament d'algun professor/a, no perquè dirigeixi el projecte sinó perquè pugui aportar millores, idees...»).

L'enquesta preguntava qüestions similars als docents. En les respostes, vam veure que alguns docents sembla que identifiquen equivocadament el Pla amb l'**excel·lència acadèmica**: «alumnes amb altes capacitats decideixen sortir de l'aula quan volen», «està molt bé el Pla d'Autonomia, però està pensat per als millors, acadèmicament i emocionalment, crec», «és una oportunitat per desenvolupar l'excel·lència educativa». Mentre que d'altres posen en relleu l'aportació a l'**autogestió i llibertat** de l'alumnat i el desenvolupament d'inquietuds personals: «permet als alumnes la llibertat d'organitzar-se l'aprenentatge segons les seves necessitats», «perquè puguin desenvolupar inquietuds que tinguin internes».

El professorat **no ha identificat inconvenients per a la seva tasca** en el funcionament del Pla: «cap problema, perquè els alumnes em preguntaven si podien sortir a aquella hora», «en general l'alumnat es quedava a l'aula, però cap inconvenient si preferien sortir». I sí que ha identificat maneres **diverses en què l'alumnat ha fet servir el Pla**: «l'alumnat de 3r i 4t ha estat content de poder gestionar el seu temps escolar», «han tingut autonomia per sortir de classe a fer deures, no he vist que treballin alguna altra cosa, que hagin tingut inquietuds». El professorat també detecta necessitats relatives a l'acompanyament o a la conveniència d'un espai específic: «falta autoavaluació i

avaluació per part d'algun professor», «al centre hi falta un espai tipus “biblioteca” o sala polivalent, on els alumnes d'autonomia puguin treballar quan en tinguin necessitat», «penso que per 1r cicle cal una persona que els guïi a trobar allò que els agrada, a saber com poden investigar».

Pel que fa a les famílies, les seves respostes a preguntes similars identifiquen diferents visions sobre el Pla, relatives a la **responsabilitat, l'autogestió i el progrés acadèmic**: «plan de desarrollo autónomo académico y personal del alumno que fomenta la responsabilidad», «cada alumne que està dins del pla pugui organitzar-se i gaudir d'un temps per portar a terme algun projecte», «es dona l'oportunitat de tenir certa autonomia que es tradueix en la gestió del seu temps». Consideren que el Pla **ha promogut l'autonomia i maduresa** dels seus fills: «ahora se la ve más independiente, hace las cosas por sí misma», «un efecte positiu quant a responsabilitat i maduresa», «he notado que mi hijo es mucho más responsable, más autónomo y más independiente». Algunes famílies fan menció de la necessitat d'acompanyament i comunicació amb les famílies: «potser un acompanyament puntual», «más información hacia los padres sobre el proyecto».

Aquest conjunt de valoracions ens mostren un fris complex en relació amb el Pla: els diversos actors (professorat, alumnat, famílies) expressen conceptes diferents sobre el Pla en aspectes com els objectius (què es pretén de l'alumnat?, que faci el que ja feia de manera més autònoma o que incrementi els seus objectius amb objectius propis?) i el funcionament (*autonomia* vol dir que no se'ls dona cap suport o guia en el Pla, o haurien de tenir un suport?). Tot i això, apreciem un consens bastant general pel que fa a l'aportació del Pla al benestar dels alumnes i al desenvolupament de la seva autonomia i maduresa.

6. Conclusions i discussió

Una de les conclusions que extraïem és que en moltes ocasions pretenem treballar l'autonomia de l'alumnat afegint «coses» (bastides, suports, reptes complexos), quan en realitat una perspectiva cap a l'autonomia no s'ha d'ocupar només de proporcionar suports a l'alumnat, sinó també de retirar-los quan aquests ja no són necessaris i limiten el desplegament de l'autonomia. Això pot fer-se de manera gradual en un procés que podem anomenar «desbastiment» (Domènech-Casal, 2022).

També hem vist que es pot complementar amb la promoció de l'autoregulació, com fem en algunes experiències en exàmens, activitats o dossiers (Domènech-Casal 2014; Domènech-Casal i Carné, 2012; Domènech-Casal *et al.*, 2011; Tor, 2021), o amb la reflexió metacognitiva.

Però treballar l'autonomia no ha de significar grans esforços organitzatius: el cost organitzatiu del Pla d'Autonomia és pràcticament zero, ja que les possibles adaptacions curriculars i la responsabilitat de continuar mantenint el ritme de desplegament del currículum no rau en què els docents facin activitats adaptades, sinó en què els alumnes s'autogestionin i siguin ells qui facin les propostes d'adaptació si escau (per exemple, proposar una activitat alternativa per a ser avaluats del que s'està fent a l'aula).

En si, l'aplicació del Pla ha creat situacions de conversa sobre autonomia amb tots els alumnes («jo puc participar al Pla?, què vol dir que encara no soc autònom?»), que els han permès compartir de forma espontània elements per a l'autoavaluació sobre autonomia («gestiones bé la teva agenda?, quan no entens una cosa, demanes ajuda?, com t'organitzes per a estudiar?, quan fas servir un espai comú revises que estigui net i endreçat abans d'abandonar-lo?»). Potser seria útil formalitzar-los en una llista, per a poder oferir a tot l'alumnat una avaluació de la seva autonomia.

També pensem que cal obrir una reflexió sobre alguns termes que usem habitualment quan parlem de desenvolupar l'autonomia i la iniciativa personal de l'alumnat, com *resiliència* i *autonomia*. De fet, aquests termes poden representar un sentit individualista o un sentit comunitari, i la diferència és important. Per exemple, hom pot concebre la resiliència com la capacitat individual de sobreposar-se a les situacions difícils o, en canvi, com la capacitat d'una comunitat de sobreposar-se i reaccionar (el que implica habilitats i perspectives diferents, com la solidaritat, la reciprocitat o les cures). Igualment, amb el terme *autonomia* podem concebre la capacitat individual de «buscar-se la vida» o, en canvi, la capacitat d'una comunitat d'autogestionar-se (mitjançant assemblees, etc.). Pensem que aquest Pla que hem iniciat es centra en les definicions com a capacitats individuals i que és necessari connectar-lo amb actuacions cap a la dimensió comunitària de l'autonomia, que també treballem en forma de projectes globalitzats (Assens *et al.*, 2020; Blanco *et al.*, 2019).

Ens resulta interessant també incorporar com a part d'aquestes conclusions el que hem après en la gènesi del Pla. Creiem que ens ha ajudat a valorar el paper de les resistències al canvi. En xarxes socials, blogs i discursos de renovació pedagògica hi ha sovint una visió molt negativa de la resistència al canvi, com si aquesta estigués sempre faltada de fonament o fos corporativista. La gènesi del Pla d'Autonomia ha estat una història diferent: les resistències al canvi han estat una peça clau per a millorar una proposta que ara veiem que no anava per bon camí. És també, en el fons, una experiència d'aquesta autonomia comunitària que perseguim? Pensem que sí.

7. Agraïments

Agraïm al professorat, a les famílies i a l'alumnat que ha participat en el Pla la seva implicació i participació en les valoracions.

8. Notes

1. Durant dos cursos, es va poder disposar d'una aula específica dedicada al Pla d'Autonomia, autogestionada pels alumnes participants al Pla. Durant la pandèmia de la covid, va ser necessari restringir la llibertat de moviments, per mantenir els grups bombolla, però es va mantenir l'autogestió (l'alumne/a decideix què fa en cada moment).
2. Durant alguns dels cursos de l'aplicació del Pla, els alumnes participants havien de fer obligatòriament, com a tasca afegida, algun projecte propi i personal que poguessin compartir.

9. Bibliografia

- Assens, M., Carrió, V., Domènech-Casal, J., Gasco, J., Llorente, I., i Saperas, A. (2020). Proyectos interdisciplinarios en secundaria: una propuesta organizativa y pedagógica desde el contexto, el currículum y la autonomía. *Cuadernos de Pedagogía*, 505, 44-51.
- Blanco, R., Carrió, V., Domènech, X., Domènech-Casal, J., Llorente, I., i Muro, I. (2019). Organizar e impulsar un centro de secundaria hacia el trabajo por proyectos. *Aula de Secundaria* 31, 27-31.
- Carrió, V., i Morcillo, A. (2018, octubre 16-18). *L'organització de centre per al treball per projectes a l'INS Marta Estrada* [Ponència]. II Jornades de Treball per Projectes a Secundària, Mataró, Barcelona, Espanya. <https://www.memcat.org/ii-jornades-treballar-per-projectes-a-secundaria>
- Catalunya. (2022). Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica. (DOGC, núm. 8762, 29 setembre 2022, p. 1-491). <https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/8762/1928585.pdf>
- Dewey, J. (1998). *Democracia y educación: una introducción a la filosofía de la educación* (3a ed.). Morata.
- Domènech-Casal, J. (2013). Les bastides didàctiques: oportunitats i amenaces: una experiència amb exposicions orals. *Revista Dotze18*, 3, 24-29.
- Domènech-Casal, J. (2014). De corregir els exàmens a Co-Regir els aprenentatges: cap a la millora en l'avaluació. *Revista Dotze18*, 6, 10-15.
- Domènech-Casal, J. (2022). *Mueve la lengua, que el cerebro te seguirá: 75 acciones lingüísticas para enseñar a pensar ciencias*. Graó.
- Domènech-Casal, J., i Carné, M. (2012). Módulos tutoriales SOR: una herramienta para fomentar la autonomía y autorregulación del alumnado. *Aula de Innovación Educativa*, 217, 61-66. https://ddd.uab.cat/pub/artpub/2012/181949/aulinnedu_a2012n217p61.pdf
- Domènech-Casal, J., Guillaumes, M., i Lobo, J. (2011). Exprimiendo el dossier: CAMform, una herramienta útil para la gestión de los aprendizajes en la aula. *Aula de Innovación Educativa* 201, 63-66. https://ddd.uab.cat/pub/artpub/2011/182042/aulinnedu_a2011n201p63.pdf
- Freire, P. (1970). *Pedagogía del oprimido*. Siglo XXI.
- Meirieu, P. (2013). *Pédagogie : des lieux communs aux concepts clés*. ESF.
- Steinberg, L. (1999). *Adolescence*. McGraw-Hill.
- Tor, M. (2021, juliol 2). *Instrument d'avaluació Q-Sort. Funcions a 4t d'ESO*. [Presentació de treball]. XIX Jornada de Competències Bàsiques. <https://agora.xtec.cat/institutgranollers/general/presentem-una-experiencia-a-la-jornada-anual-de-competencies-basiques>